

Jak zarządzać cmentarzem komunalnym?

Jak zarządzać cmentarzami komunalnymi i jak je tworzyć? Kto decyduje o dochowaniu i kiedy można dokonać dochowania? Jakie groby można likwidować, a jakich nie? W jakich przypadkach można zlikwidować grób murowany?

Wideoszkolenie PCC Poland dedykowane zarządcom cmentarzy komunalnych

Dysponent czy płatnik - kto ma prawo do grobu?

Na szkoleniu szczegółowo przedstawimy wszystkie kwestie związane z zarządzaniem cmentarzami komunalnymi. Powiemy jak interpretować prawo do grobu, kto może być dysponentem i kto może decydować o kwestiach pochówków i dochowania. Szczegółowo omówimy kwestie prawne, praktyczne i proceduralne związane z likwidacją grobów oraz ekshumacją. Powiemy jakie opłaty i za co pobierać i co zrobić w przypadku nieuregulowania opłat za groby murowane. Wyjaśnimy również kwestie zarządzania zielenią na cmentarzach komunalnych.

W programie m.in.:

- Co należy zrobić w sytuacji, kiedy ossuarium się zapełni? Czy można wydobyć szczątki i poddać kremacji?
- Kiedy może nastąpić kolejny pochówek, jeśli do grobu została dochowana urna? Czy może to być pochówek trumnowy?
- Jakim zasadom podlega wykonanie grobu na pochówek prochów w urnach martwo urodzonych bezimiennych dzieci (martwo urodzonych płodów)?
- Kiedy może nastąpić kolejny pochówek jeśli do grobu dochowano szczątki po ekshumacji?
- Czy szczątki wydobyte z likwidowanego grobu można poddać kremacji? Kto może wydać zgodę na kremacji?
- Przez jaki okres czasu, zarządca cmentarza powinien przechowywać: dokumenty opłat, faktury potwierdzające wysokość opłat, rodzaj grobu i dane osoby wpłacającej?
- Rozdział opłat - co powinno znaleźć się w uchwale Rady Gminy, a co w zarządzeniu Burmistrza?

Wzory pism, jakie otrzymają uczestnicy:

- Przykładowa decyzja zezwalająca na ekshumację zwłok
- Ekshumacja z grobu ziemnego głębinowego
- Wzór pisma o udostępnienie danych osobowych opłacającego pogrzeb zmarłego
- Zaświadczenie o możliwości pochowania
- Zaświadczenie o pochodzeniu szczątków
- Zawiadomienie o planowanej ekshumacji
- Informacja dot. upływie terminu ważności opłaty
- Oświadczenie dot. planowego wykorzystania do ponownego pochowania grobu
- Protokół o przekazanie grobu do ponownego pochowania
- Zawiadomienie o popełnieniu przestępstwa naruszenie grobu
- Przed sądowe wezwanie do zapłaty

- Wniosek o pozostawienie szczątków w grobie
- Oświadczenie dot. pochowania zmarłego na cmentarzu komunalnym
- Oświadczenie o prawie do pochowania

Szczegółowy program szkolenia:

1. Jak interpretować prawo do grobu? Kto może być dysponentem grobu? Jak to wygląda w praktyce? Czy można przepisać prawo do grobu na inną osobę?

- Co, jeśli jeden członek rodziny chce dochować kogoś do grobu, a inny się na to nie zgadza? Kto decyduje o tym grobie?
- Jak rozumieć prawo do dysponowania grobem? Na kogo przechodzi prawo do dysponowania grobem? Kto staje się dysponentem grobu? Czy można przekazać prawo do grobu? Jak przekazywać prawo do grobu?
- Na kogo przechodzi prawo do dysponowania grobem w przypadku grobu wieloosobowego? Na jakiej zasadzie przechodzi prawo do dysponowania grobem?
- Jak ustanawiać prawo do grobu? Jak ustanawiać dysponenta grobu? Od kiedy liczymy prawo do grobu? Jakie dokumenty poświadczają prawo do grobu?
- W jakich przypadkach można ponownie użyć grobu? Jakie aspekty prawne regulują ponowne użycie grobu?
- Czy groby ziemne mają właściciela, czy tylko dysponenta?
- Jak mają wyglądać formalności dotyczące prawa własnościowego w przypadku cmentarza komunalnego? Czy są przykłady orzecznictwa dotyczące prawa do grobu?
- Jak ustalić kto ma prawa własności do grobu? Jakie dokumenty są potrzebne aby ustalić prawa własności do grobu? Jakie dokumenty i poświadczenia cmentarz powinien wystawić właścicielowi grobu?
- Czy po 20 latach można przekazać grób osobom trzecim?
- Co jeśli dysponent umiera i nikt nie poinformuje o tym zarządcy?
- **Przykład:** do zarządcy cmentarza przysłała Pani, przyniosła akt zgonu właściciela grobu i powiedziała, że ona chce uiścić opłatę za grób i ona chce być właścicielem grobu. Czy można w takim przypadku przepisać na tą Panią prawo do grobu?
- Jak rozumieć art. 10 p. 1 ustawy o cmentarzach i chowaniu zmarłych?
- Jakie przepisy i zasady regulują zarządzanie cmentarzami komunalnymi? Jak interpretować ustawę o cmentarzach i chowaniu zmarłych?
- Jak prowadzić księgi cmentarne? Jak robić to zgodnie z ustawą? Jak stosować to w praktyce?
- Jak stworzyć poprawny regulamin cmentarza? Co powinien zawierać regulamin cmentarza?
- Jak prowadzić ewidencję grobów? Na co zwracać uwagę?
- Jakie są różnice między grobowcami, a grobami murowanymi?
- Jaka ma być szerokość nagrobka?
- Czy w przypadku dochowania można liczyć 20 lat rocznikowo czy trzeba pilnować daty co do miesiąca?
- Jakie procedury określają chowanie urny?
- Po jakim czasie można dokonać dochowania urny? Do jakich grobów można dochować urnę?
- **Przykład:** na cmentarzu komunalnym została pochowana urna, ale rodzina chciała, aby urna była w domu i wykopali urnę i trzymają w domu – jak zachować się w takiej

2. Jak naliczać opłaty na cmentarzu? Jak pobierać opłaty? Na jakiej zasadzie pobierać opłaty w

przypadku grobów ziemnych, a na jakiej zasadzie w przypadku grobów wieloosobowych?

- Kto powinien uiszczać opłaty za miejsce na cmentarzu? Jak znaleźć osobę, która musi takie opłaty uiszczać? Osoba, która musi to opłacać uznaje, że wcale nie musi tego robić i mówi, że nie jest bliskim członkiem rodziny, co w takim przypadku?
- Za co są pobierane opłaty cmentarne? W jakiej wysokości powinny być opłaty cmentarne?
- Co zrobić, gdy ktoś nie chce płacić za grób? Czy taką opłatę można wyegzekwować? A jeśli tak to w jaki sposób?
- Jak ściągnąć należności od osoby, która nie opłaciła faktury za miejsce na cmentarzu? Co jeśli rodzina pochowała członka rodziny, nie opłaciła faktury za grób i wyjechała? Jak znaleźć taką rodzinę? Gdzie wysłać powiadomienia o nieopłaconej fakturze?
- Jaką fakturę wystawić za miejsce na cmentarzu? Lepiej wystawić fakturę gotówkową, czy przelewową? W jakiej formie pobierać opłaty?
- Co powinno znaleźć się w cenniku dot. cmentarza?
- Jak naliczać opłaty na cmentarzu?
- Czy opłaty powinny być naliczane za to, że zarządca przyjedzie i otworzy bramę na pogrzeb, czy nie?
- Jak mają wyglądać opłaty za groby po okresie 20 lat? Jak naliczać opłaty za groby po 20 latach? Jak pobierać opłaty za przedłużenie grobu?
- Na jakiej zasadzie pobierać opłaty w przypadku grobów wielomiejscowych, a na jakiej w przypadku grobów jednomiejscowych (ziemnych)?
- Czy w przypadku grobów wieloosobowych czas 20 lat się wydłuża? O ile?
- Ustawa mówi, że po pochowaniu urny do grobu, nie można za niego pobierać opłat 20-letnich, art. 7 p. 4 – jak to rozumieć? Czy są przypadki, że opłaty można pobrać?
- Czy jeśli urna została schowana do grobu i jest umowa na 25 lat to czy już wtedy można pobrać opłatę?
- Czy można rozłożyć na raty opłatę za grób? Jak pisać umowę o rozłożenie opłat na raty?
- Co, jeśli ktoś spłacił część rat, a później przestał płacić to należy uznać, że opłata została uiszczona, czy nie?
- Grób jest opłacony na 20 lat i po 10 latach nastąpiło dochowanie, czy w takim wypadku trzeba uzupełniać tą dopłatę o kolejne 10 lat, czy nie? Czy pobierać nową opłatę na następne 20 lat?
- Jakie warunki musi spełniać grób, aby nie pobierać w jego przypadku opłat? Po jakim czasie można nie pobierać opłat za grób?
- Kiedy powinny być pobierane opłaty, a kiedy nie powinny? Jakie opłaty i za co powinny być pobierane? Czy opłatę za grób można liczyć wstecz?
- Jakie są terminy opłat? Jakie przepisy regulują opłaty na cmentarzu?
- Jak powinny być naliczane ponowne opłaty za groby, a jak za grobowce?
- Jakie powinny być opłaty za pochówek? Jak je ustalać?

3. Co zrobić ze zwłokami lub nagrobkiem po likwidacji grobu? Ile czasu trzeba odczekać po nieotrzymaniu opłaty za grób, aby można go było zlikwidować?

- W jakich przypadkach można zlikwidować grób murowany?
- Jak powinna wyglądać procedura likwidacji grobów? Jakie są sposoby likwidacji grobu?
- Czy jeżeli grób jest stary i zapuszczony to czy można go zlikwidować? W jaki sposób?
- Co robić w przypadku nieopłaconego grobu? Po jakim czasie można go zlikwidować?
- **Przykład:** był grób murowany, od 13 lat był nieopłacony, stare drzewo przewróciło się na ten grób i doszczętnie go zniszczyło, grób przez to został zlikwidowany. Następnie o nagrobku przypomniła sobie córka osoby pochowanej i żąda rekompensaty za zlikwidowany grób i nagrobek, sprawa może

trafić do sądu, co robić w takim przypadku?

- **Przykład:** dwie Panie i chcą się zrzec praw do grobu swojego brata i wyrażają zgodę na likwidację grobu, co w takim przypadku zrobić z pomnikiem? Co zrobić ze szczątkami?
- Które groby można zlikwidować, a które nie? Kiedy można zlikwidować grób, a kiedy nie można?
- Jakimi aspektami ustawowymi się kierować podczas likwidacji grobów? Jak ma wyglądać dokumentacja dotycząca likwidacji grobu?
- Jak likwidować groby wieloosobowe, a jak jednoosobowe? Jakie są procedury w obu tych przypadkach?
- Jakie warunki trzeba spełniać, aby zlikwidować grób murowany wieloosobowy? Czy są sytuacje, że można zlikwidować grób murowany wieloosobowy?
- Jakimi są procedury informowania rodziny o likwidacji grobu? Co jeśli nie ma żadnych bliskich, a grób ma zostać zlikwidowany?
- Co w przypadku pozostających szczątków przy likwidacji grobów? Co zrobić z takimi szczątkami?
- Jak wyglądają procedury w przypadku ekshumacji? Jak podstępować w przypadku ekshumacji? Przepisy BHP, a ekshumacja.
- Jak współpracować z sanepidem? Jakimi wymaganiami może mieć sanepid, a czego można wymagać od sanepidu?
- Jakimi przepisami regulują pracę sanepidu? Jak interpretować te przepisy?
- Jak wystosować zawiadomienie do sanepidu o ekshumacji?
- Czy jeśli zarząd chce zlikwidować grób to czy pomnik, który był na grobie ma zniszczyć? Wyrzucić? Czy ma go magazynować?
- Co jeśli zarząd zlikwiduje pomnik, a właściciel za jakiś czas się o niego upomni? Czy zarząd może wtedy zostać ukarany finansowo?
- Co robić w przypadku grobu murowanego, który jest już mocno zniszczony, a nikt nie chce się nim zająć?
- Co w przypadku grobu murowanego, który się zapadł i stwarza zagrożenie? Czy taki grób można w drodze wyjątku zlikwidować?

4. Czy dozwolone jest pochowanie urny pomiędzy płytą pomnika a grobowcem? Co w przypadku osób zmarłych poza granicą Polski? Co może wtedy zastąpić kartę zgonu?

- Kiedy można złożyć urnę w grobie, gdy jest już tam ciało lub więcej?
- Czy zarządca cmentarza musi uzyskać zgodę wszystkich dysponentów opłacających dane miejsce grzebalne na pochówek w trumnie lub urnie zmarłej bliskiej osoby?
- PRZYPADEK: rodzina wykupiła miejsce na grób podwójny w poziomie, administrator wprowadził grób do systemu, rodzina nie zagospodarowała terenu grobu. Firma pogrzebowa dokonała wykopu kolejnego grobu, nie zachowując odległości. Rodzina domaga się od administratora ekshumacji pochowanych zwłok "na ich działce". Grozi postępowaniem sądowym. Jakimi możemy zająć stanowisko? Rodzina nie zgadza się na inne miejsce grobu, ani zamiany na grób głębinowy podwójny, druga rodzina nie zgadza się na ekshumację.
- PRZYPADEK: właściciel "pustego" aktualnie grobowca murowanego 4 osobowego, któremu skończył się 20-letni okres ważnej płatności, odmawia wniesienia nowej opłaty na kolejne 20 lat powołując się na art7. UoC. Czy administrator ma prawo pobrać nową opłatę, jak to argumentować i co zrobić w przypadku możliwości notorycznego uchylania się przez klienta od wniesienia tej opłaty?
- Czy dozwolone jest pochowanie urny pomiędzy płytą pomnika a grobowcem? Jaka jest minimalna opłata przy grzebaniu urny? Co powinno zrobić się z urną, która jest pochowana od ponad 20. lat i nie dokonano opłaty na kolejne lata? Czy jako grób urnowy rozumiemy również niszę kolumbarium?

- Co w przypadku osób zmarłych za granicą Polski? Co jeśli nie ma karty zgonu? Jakie dokumenty mogą zastąpić kartę zgonu?
- Czy jeśli ktoś ma zarezerwowane miejsce na cmentarzu na 20 lat i jeśli chce pochować kogoś po 5 latach od wniesienia opłaty za rezerwację, to naliczamy opłatę znów na 20 lat czy tylko na 15? Czy faktura wystawiona za rezerwację miejsca na cmentarzu może być traktowana jako umowa?
- Czy dopuszczalne jest pobieranie od dysponenta dopłaty do pełnych 20 lat za użytkowanie grobu w momencie wydania zgody na przebudowę istniejącego pomnika? Winien taki zapis widnieć w wewnętrznym regulaminie cmentarza?
- Czy można pobierać opłatę za wjazd na teren cmentarza obcej firmy pogrzebowej lub zakładu kamieniarskiego?
- Czy jeżeli chcemy zlikwidować grób, to najpierw musimy na koszt zarządcy przeprowadzić ekshumację takiego grobu, czy od razu możemy w takim grobie robić pochówki?

5. Jakie są prawa i obowiązki zarządców i dysponentów w kontekście zarządzania zielenią?

- Co jeśli ktoś sadi drzewa bez zgody innych właścicieli grobów oraz zarządcy? Jak nakłonić taką osobę do usunięcia takiego drzewa? Co jeśli ktoś nie chce usunąć tego drzewa?
- Jakie są prawa i obowiązki zarządców cmentarza w kontekście zarządzania zielenią?
- Jakie są prawa i obowiązki właścicieli grobów w kontekście zarządzania zielenią?
- Jak zarządzać zielenią na cmentarzu?
- Co jeśli zarządca chce ściąć drzewo? Czy potrzebuje na to pozwolenia?
- Czy zarządca sam może usunąć drzewo nasadzone przez dysponenta?
- Jakie rodzaje drzew można sadzić na cmentarzu, a jakich nie powinno się sadzić?
- Jak prowadzić nasadzenia kompensacyjne za wycięte drzewa?
- Jakie rodzaje kwiatów powinny być sadzone na cmentarzach?
- Jak obniżyć koszty zarządzania zielenią na cmentarzu? Jak operować takimi kosztami?
- Co robić w przypadku starych drzew na cmentarzu? Czy można bez pozwolenia je wycinać? Czy w ogóle potrzebne jest takie pozwolenie? A jeśli tak to skąd je pozyskać?
- Co zrobić w przypadku obalenia się starego drzewa na grób i zniszczenia nagrobka? Kto ma ponieść koszty naprawy?
- Kto powinien zajmować się usuwaniem chwastów na cmentarzach w przestrzeniach między grobami?
- Co jeśli na grób przewróci się stare drzewo i zniszczy nagrobek? Kto wtedy odpowiada za zniszczenie? Czy wypłacić pieniądze za uszkodzenie?
- Czy śmieci powinien wywozić zarządca, czy firma zewnętrzna?
- Kto odpowiada za śmieci na cmentarzu?
- Co reguluje gospodarkę śmieciową na cmentarzu?
- Kto odpowiada za bałagan wokół grobu w przypadku wymiany nagrobka? Firma, która ten nagrobek wymienia, czy właściciel grobu, zarządca cmentarza?

6. Jak nadzorować prace na cmentarzu? Jakie dokumenty są niezbędne do dopełnienia formalności związanych z pogrzebem/ekshumacją?

- Jak udostępniać dane uprawnionych do pochowania w świetle RODO? W jakich przypadkach można wnioskować o udostępnienie danych osobowych? Komu można udostępnić dane osobowe?
- Jak procedować ustawianie obiektów małej architektury? Czy zarządca ma obowiązek wyrazić zgodę na ustawienie ławki?
- Czy zarządca ma obowiązek sporządzić plan zagospodarowania terenu cmentarza? Co oprócz mpz

reguluje kwestie urządzania cmentarza?

- Czy można zlikwidować groby w tzw. alejach zasłużonych? Jakie kryteria decydują o możliwości pochowania w alejach zasłużonych?
- W jakiej formie należy przyjąć regulamin cmentarza? Jaki organ powinien go podjąć?
- Na co zwracać uwagę przy przygotowaniu do dnia Wszystkich Świętych? Jak umiarkowanie trafić do szerokiego grona dysponentów grobów nieopłaconych w tym szczególnym okresie?
- Jak uchronić się przed praktyką zbywania grobów lub wolnych miejsc na cmentarzach? Czy zarządca ma prawo ingerować w przypadku stwierdzenia takiego procederu?
- Kiedy należy zdemontować nagrobek przed pogrzebem i kiedy go zmontować po pogrzebie? Czy zarządca może wymóc montaż w określonym terminie?
- Jak zabezpieczyć odwiedzających groby wodę na cmentarzu? Kto wydaje zgodę na pobór wód powierzchniowych/podziemnych?
- Jak nadzorować pracę zakładów pogrzebowych na cmentarzu? Co można wymagać od firm pogrzebowych przy przygotowywaniu grobu do pogrzebu/ekshumacji?
- Jakiego dokumentu są niezbędne do załatwienia formalności związanych z pogrzebem/ekshumacją? Czego zarządca może żądać od dopełniających takie formalności?
- Czy możliwe jest zastrzeżenie wolnego miejsca w grobie? Jak zarządca powinien traktować jednostronne oświadczenia woli współuprawnionych do pochowania? Czy takie zastrzeżenia są? Czy możliwe jest zawarcie adnotacji w księgach cmentarnych o zastrzeżeniu?
- Kto odpowiada za uszkodzenie sąsiedniego grobu podczas pogrzebu? Jak zobowiązać organizatora pogrzebu do przywrócenia stanu sprzed powstałej szkody?
- Co zrobić w przypadku samowolnego wymurowania grobu przez rodzinę? Jaki status posiada taki grób? Czy można wezwać rodzinę do przywrócenia stanu poprzedniego?
- Czy można zawierać umowy „za życia” z zainteresowanymi zakupem miejsca pod grób? Czy można określić kryteria związane np. z wiekiem rezerwującego grób? Czy możliwa jest cesja takich umów na osoby trzecie?
- Co z ważną opłatą przy grobie, z którego przeniesiono szczątki w inne miejsce? Czy zarządca ma obowiązek zwrotu opłaty za grób? Kiedy można odmówić zwrotu opłaty?
- Kto dysponuje wolnym grobem po wykonanej ekshumacji?
- Czy administrator może zastosować wobec kamieniarza, który mimo posiadanych wytycznych od niego co do zakresu wykonywanych robót źle je wykona i się od nich odżegnuje, konsekwencje w postaci np. rozbiórki pomnika i poprawy jego wymiarów a docelowo np. zakazu wjazdu na teren cmentarza dla takiego kamieniarza.
- Czy takie kwestie dot. niewłaściwie wykonanych prac kamieniarskich winien regulować wewnętrzny regulamin cmentarza dot. robót kamieniarskich, który oprócz ustalenia poszczególnych pozwoleń na rozpoczęcie robót (zgoda rodziny, zgoda administracji z dokładnymi wytycznymi i opisem robót) winien też zawierać możliwe do zastosowania sankcje wobec niesolidnych wykonawców?
- Czym argumentować pobieranie przy pochówku uzupełniającej opłaty za użytkowanie grobu do pełnych 20lat?

7. Jak dokonać pochówku osoby zmarłej w wyniku zarażenia koronawirusem? Kto ma dostarczyć dokumenty do administratora, jeśli rodzina jest na kwarantannie?

- Jak ma odbywać się pogrzeb podczas zaistniałej pandemii? Jak dokonać pochówku osoby zmarłej w wyniku koronawirusa? Jak ma wyglądać pochówek przy zgonie na chorobę zakaźną? Czy zgon na koronawirusa przyjmujemy jako "zakaźny"?
- Jakie dodatkowe procedury bezpieczeństwa należy wdrożyć podczas epidemii?

- Jak powinna funkcjonować administracja cmentarza komunalnego podczas epidemii?
- Czy w przypadku epidemii można przyjmować akty zgonu w formie skanu, aby nie mieć styczności z petentami?
- Czy można dokonywać nadal ekshumacji podczas epidemii?
- Czy zwłoki osoby zmarłej na koronawirusa lepiej skremować, czy pochować w ziemi?
- Co robić jeśli zakażeń będzie coraz to więcej? Jak obsługiwać petentów administracji cmentarza?
- Jak zorganizować przewóz zwłok do krematorium, gdy termin kremacji jest za 2 dni? Gdzie można przetrzymać zwłoki do czasu kremacji/pochówku? Czy w krytycznej sytuacji władze gminy mogą same wyznaczyć takie miejsce?
- Kto dostarcza do administracji cmentarzy akt zgonu osoby zmarłej w wyniku koronawirusa jeśli rodzina jest na kwarantannie lub również choruje?

Prowadzący:

Mateusz Dzioba - kierownik Biura Administracji Cmentarzy Komunalnych Miłostowo i Junikowo w Poznaniu. Od 2011 roku działa w strukturach samorządowych w Poznaniu; sprawami cmentarnictwa zajmuje się od 2014 roku, w tym grobownictwem wojennym i cmentarzami komunalnymi; pracował w firmie pogrzebowej zarządzającej cmentarzem; pomagał w kompleksowym przygotowaniu miasta Poznania po ponad 40-letniej przerwie do zarządzania cmentarzami komunalnymi. Posiada doświadczenie w prowadzeniu dwóch wielkokubaturowych cmentarzy (każdy ponad 90 ha pow.), szczególnie w zakresie gospodarki miejscami grzebalnymi, na których rocznie odbywa się ponad 3500 pogrzebów oraz 800 ekshumacji. Ma praktyczne podejście do bieżących problemów związanych z zarządzaniem cmentarzami przy uwzględnieniu obowiązujących przepisów prawa.

Prawa autorskie do niniejszego programu przysługują Private Corporate Consulting Sp. z o.o. Udostępnianie, kopiowanie i przerabianie niniejszego programu bez pisemnej zgody Private Corporate Consulting Sp. z o.o., zagrożone jest odpowiedzialnością karną oraz cywilną